

http://www.netnarkotik.ru/ua_pervitin.

10. Саратовские таможенники нашли в иномарке более 4,5 кг героина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tks.ru/crime/2011/05/19/06>.

11. <http://www.nau.kie.ua>.

12. Rapid Tox [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.americanbiomedica.com>.

13. <http://www.tnt.com.express.ru>.

14. Россия за жизнь: о проблеме наркомании в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://antinarko.com>.

Надійшла до редакції 11.10.2011

О.В. Ларіна

здобувач

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.3/7

ОБЪЕКТ ТА ПРЕДМЕТ ГРАБЕЖУ ЗА СТ. 186 КК УКРАЇНИ

Розглянуто основні питання визначення об'єкта та предмета грабежу як злочину, передбаченого ст. 186 КК України.

Ключові слова: об'єкт, предмет, майно, грабіж, викрадення.

Рассматриваются основные вопросы определения объекта и предмета преступления, предусмотренного ст. 186 УК Украины.

Ключевые слова: объект, предмет, имущество, грабеж, похищение.

It has been considered the main issues of determining the object and subject of the crime staculated by article 186 of the T. Code of Ukraine.

Keywords: object, subject, property, robbery, theft.

Постановка проблеми. Визначення об'єкта злочину є відправною точкою для з'ясування сутності будь-якого злочинного посягання, в тому числі грабежу. Проте в науці кримінального права об'єкт та предмет злочину є найбільш дискусійними питаннями. Правильне визначення об'єкта та предмета грабежу сприяє не тільки кваліфікації злочинів проти власності, а також і протидії цьому злочинному явищу.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дискусійному питанню щодо сутності об'єкта та предмета злочину присвячували праці такі науковці: Б.С. Нікіфоров, Н.І. Загородніков, В.Я. Тацій, Н.В. Дурманов, В.К. Глістін, С.Б. Гавриш, А.Л. Дудников, В.П. Ємельянов, В.Е. Коновалова, В.М. Куц, Г.А. Матусовський та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення питання про об'єкт грабежу базується на визначенні поняття об'єкта злочину. На теперішній час у науці кримінального права не завершено диску-

сію щодо сутності об'єкта злочину. В цілому можна визначити дві основні концепції стосовно об'єкта злочину:

- 1) об'єктом усіх злочинів є сукупність суспільних відносин;
- 2) суспільні відносини не є об'єктами конкретних злочинів.

Концепція, відповідно до якої об'єктом злочинів є сукупність суспільних відносин, була запропонована та підтримана у працях О.А. Піонтковського, Б.С. Нікіфорова, Н.І. Загороднікова, Е.А. Фролова, В.Я. Тація та інших науковців.

Прихильники іншої концепції, заперечуючи визначення об'єкта злочину як сукупності суспільних відносин, розходяться у розумінні того, що є об'єктом злочину. В цілому дослідження позицій цих вчених дозволяє поділити цю концепцію на три наукові напрями:

1. Представники першого напрямку вважають, що об'єктом злочинів є блага і цінності, що охороняються кримінальним законом. Теорію об'єкту злочину як правового блага підтримували С.Б. Гавриш, В.Г. Грузкова, А.Л. Дудников, В.Е. Коновалова, Л.Е. Моїсеєнко, Г.А. Матусовський, М.В. Салтевський, А.В. Наумов. Як вказує П.С. Матишевський, «об'єкт як елемент складу злочину – це цінності, що охороняються кримінальним законом, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або заподіює шкоду» [1, с. 100].

2. Другий напрям найбільш чітко і послідовно представлений у працях Г.П. Новосьолова. Критикуючи концепцію об'єкта як сукупності суспільних відносин і ґрунтуючись на тому, що від злочину завжди страждають люди, він робить висновок, що об'єктом кожного злочину є люди – індивіди або їхні малі чи великі групи (об'єднання) або в цілому суспільство (соціум) [2, с. 53-64].

3. Третій напрям відображений у роботах В.П. Ємельянова. Принципово погоджуючись з представниками двох попередніх напрямів, він вважає їх такими, що недостатньо повно і адекватно відображають ті об'єкти, які перебувають під охороною кримінального права. В.П. Ємельянов робить висновок, що універсальною категорією, яка здатна охопити собою всі без винятку охоронювані кримінальним законом реальні об'єкти, може бути категорія «сфери життєдіяльності людей» [3, с. 133].

У рамках цієї статті ми не ставимо за мету розгляд вищевказаних концепцій, які вже були детально розглянуті та проаналізовані в науці кримінального права. Незважаючи на різноманітність розумінь сутності об'єкту злочину, не викликає суперечок той факт, що об'єктом злочину є те, на що посягає винна особа і чому внаслідок посягання заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння шкоди [4, с. 14; 5, с. 89; 6, с. 222]. Саме так і зазначає В.П. Ємельянов: «Безумовно, всі згодні, що об'єкт злочину — це те, на що посягає злочинне діяння, чому воно спричиняє або може спричинити шкоду» [7, с. 7-11].

Грабіж, передбачений ст. 186 Кримінального кодексу України (далі – КК), розташовано у розділі VI Особливої частини КК „Злочини проти власності”. В науці кримінального права прийнятим є те, що назва роз-

ділу Особливої частини вказує на родовий об'єкт злочинів, що охоплюються відповідними статтями. Отже, всі злочини, які охоплюються статтями розділу VI Особливої частини КК, посягають на власність.

Проте В.П. Ємельянов вказує на те, що назва самого Розділу VI Особливої частини КК «Злочини проти власності» є неточною, оскільки цей розділ містить лише незначну частину складів злочинів, що стосуються інтересів власників, а саме склади майнових злочинів, і то здебільшого стосовно рухомого майна, тоді як за межами цього розділу залишаються злочини проти інтелектуальної власності, власності на землю та багато інших злочинів, пов'язаних з порушенням інтересів власників. Тому більш точною для цього розділу була б назва «Майнові злочини» [3, с. 133-134].

В.П. Ємельянов наголошує, що шкода у таких злочинах завдається не праву власності на це майно, а саме майну, оскільки в результаті викрадення майна власник не втрачає права власності на нього і може у будь-який момент витребувати своє майно з будь-якого незаконного володіння, а винна особа ніколи не зможе знайти права власності на майно, яке перебуває в незаконному користуванні, оскільки, відповідно до цивільного законодавства, право власності виникає лише на законних підставах [3, с. 134]. При цьому В.П. Ємельянов надає таке пояснення: «Нерідко як контраргумент використовується теза про те, що при викраденні майна викраденій речі ніякої шкоди не заподіюється, тому майно не є об'єктом злочину. Проте ця теза теж є не чим іншим, як результатом змішування понять. Дійсно, конкретній викраденій речі ніякого збитку не заподіюється і заподіяно бути не може, оскільки не для того ця річ викрадалася, щоб заподіяти їй шкоду, а для того, щоб отримати з цього якусь користь. Збиток заподіюється майну власника як сукупності майнових благ, як деякій майновій масі, наявному майновому фонду, що реально зменшується за рахунок викрадення тієї або іншої речі» [3, с. 135].

Виходячи з назви розділу VI Особливої частини КК, об'єктом злочинів цього розділу є відносини власності. Відповідно до ст. 319 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном і іншими об'єктами відносин власності [8]. Отже, як юридична категорія право власності являє собою забезпечену законом можливість володіти, користуватися та розпоряджатися належним власнику майном. Володіння означає господарське панування власника над річчю, приналежність майна окремій людині. Під використанням слід розуміти отримання із речі корисливих якостей шляхом її виробничого або ж особистого споживання. Розпорядження представляє собою вчинення відносно майна вчинків, які визначають його подальшу долю (у т.ч. обміну, пошкодження або знищення) [9, с. 433].

Злочинне діяння порушує відносини власності, створюючи неможливість для власника реалізувати свої права стосовно володіння, користування та розпорядження належним йому майном. Отже, *родовим*

об'єктом злочинів проти власності є сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном.

ЦК передбачає форми власності – приватна, комунальна, державна, власність народу України (ст. 324-327 ЦК) [8]. З урахуванням такого поділу вважаємо за необхідне визначати безпосереднім об'єктом злочинів проти власності відносини власності в рамках певної їх форми. Тобто безпосередній об'єкт злочинів проти власності можна визначити як відносини власності в рамках певної їх правової форми залежно від правового статусу суб'єктів права власності, на які безпосередньо посягають (спрямовані) суспільно небезпечні діяння, передбачені Розділом VI Особливої частини КК, і яким вони заподіють чи можуть заподіяти істотну шкоду.

Слід зазначити, що злочинне посягання на власність може в тому чи іншому ступені спричинити шкоду й іншим суспільним відносинам, які тісно пов'язані з відносинами власності. Тому в таких випадках можна встановити декілька безпосередніх об'єктів, вплив кожного з яких на характер та ступінь суспільної небезпечності злочину, а також на розташування його складу в системі Особливої частини КК далеко не однаковий [10, с. 15]. Так, специфіка певних способів злочинного заволодіння чужим майном є такою, що злочини проти власності одночасно посягають не тільки на власність, але й на життя, здоров'я, волю, свободу пересування власника майна. Саме тому *додатковими* (обов'язковими або факультативними) об'єктами окремих злочинів проти власності (в залежності від характеру дії і способу злочинного посягання) є життя, здоров'я, честь, гідність, особиста недоторканність, безпека людини та інші суспільні відносини, які порушуються чи можуть порушуватися у зв'язку з посяганням на відносини власності як на основний об'єкт (відносини приватної, комунальної чи державної форм власності). Ці додаткові об'єкти, що страждають при злочинних посяганнях на відносини власності, значною мірою підвищують ступінь суспільної небезпеки вчиненого, що суттєво впливає на конституцію санкцій і тяжкість покарання, передбаченого в них за ці злочини. Так, ч. 2 ст. 186 КК передбачає відповідальність за грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства. Такий грабіж має додатковий безпосередній об'єкт – свободу і тілесну недоторканність особи [11, с. 154].

Отже, безпосереднім об'єктом грабежу слід визначити сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном.

Предмет грабежу. Питання про місце й значення предмета злочину, а також про його види традиційно є дискусійним у науці кримінального права. Разом з тим, згідно з домінуючою у науці позицією, предмет злочину – це річ (фізичне утворення) матеріального світу, поведження з якою закон пов'язує з певною кваліфікацією і, отже, з відповідальністю [5, с. 33].

У ст. 186 КК „Грабіж” законодавець визначає предметом цього злочину чуже майно. Пленум Верховного Суду України в п. 2 постанови № 10 від 06.11.2009 р. «Про судову практику у справах про злочини проти власності» роз’яснив, що «...предметом злочинів проти власності є майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо, а також право на майно та дії майнового характеру, електрична та теплова енергія побутового призначення» [13]. Отже, майно як предмет злочинів проти власності – це речі матеріального світу, в які вкладено людську працю (відокремлені від природного середовища чи були створені заново) і які здатні задовольняти людські потреби (мають споживчу вартість), що мають мінову вартість.

Проте не можуть бути предметом злочинів проти власності:

1) речі, які були викинуті власником через відсутність потреби в них, тобто як речі йому не потрібні (деякі відходи виробництва, не здатні задовольнити якусь потребу в них, тощо), не мають ніякої економічної, господарської або культурної чи іншої корисної цінності. Заволодіння такими речами розкраданням не визнається, оскільки відносин власності не порушує;

2) документи, які не є цінними паперами – квитанції, накладні, чеки, вимоги тощо. У певних випадках викрадення такого документа може бути готуванням до розкрадання майна;

3) речі, вилучені з цивільного обігу – зброя, наркотики, радіоактивні матеріали, а також предмети, що знаходяться в могилі чи на могилі.

Предмети, які обмежені у цивільному обігу, в тому разі, коли вони стають предметом грабежу, здатні змінювати кваліфікацію грабежу. Так, згідно з п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти власності» № 10 від 06.11.2009 р. [13], якщо за викрадення, заволодіння, привласнення, знищення, пошкодження та інші діяння щодо певного майна, предметів або засобів (наприклад, вогнепальна зброя, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, радіоактивні матеріали тощо) відповідальність передбачено за статтями, які містяться в інших розділах Особливої частини КК, то такі діяння мають кваліфікуватися за цими статтями і додаткової кваліфікації за відповідними статтями розділу VI Особливої частини КК не потребують. Так, не є предметом грабежу вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, радіоактивні матеріали (ст.ст. 262–267 КК України); наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори (ст. 312 КК); військове майно (ст.ст. 410, 411 КК) та інші, які внаслідок їх особливих небезпечних властивостей віднесено до злочинів проти здоров’я людей, громадської безпеки тощо.

Слід зазначити, що грабіж як злочин, що передбачений ст. 186 КК, є викраденням чужого майна. Як зазначає В.Г. Кундеус, сутність викрадення полягає в тому, що винна особа вчиняє саме фізичне вилучення майна, що характерно для вчинення крадіжки, грабежу і роз-

бою. Об'єктивна сторона крадіжки (ст. 185 КК України) характеризується таємним викраденням чужого майна, тобто таємне фізичне вилучення і наступне його обернення, для грабежу (ст. 186 КК України) характерно відкрите викрадення – відкрите фізичне вилучення [13, с. 38-42]. Для викрадення фізичне вилучення припускає фізичне переміщення речі у просторі від власника до іншої особи. Вочевидь, перемістити річ у просторі, без змінення її властивостей, можливо тільки у тому випадку, коли така річ є рухомою. Частина 3 ст. 181 ЦК України зазначає, що рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі [8]. Проте цивільне право України передбачає поняття нерухомого майна. До нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість), згідно з ч. 1 ст. 181 ЦК України, належать земляні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земляній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [8].

Цілком очевидно, що фізично перемістити нерухому річ неможливо без зміни її властивостей. Хоча у випадках, коли певні об'єкти нерухомості складаються із різних конструктивних елементів, які у своїй сукупності утворюють нерухоме майно, фізично перемістити таке майно можливо тільки у випадку зміни його властивостей (наприклад, розібрати будівлю або паркан на цеглини, демонтувати огорожу, електричну опору та інше) або його пошкодження. Проте, поперше, у даному випадку вилучається не сам нерухомий об'єкт, а тільки його складові матеріали, які нерухомістю самі по собі не є. По-друге, багато об'єктів нерухомості належать до категорії неподільних речей, а тому при їх розподілі, відокремленні або переміщенні вони втрачають своє господарське призначення або суттєво втрачають свою цінність. Тому таємне, відкрите чи насильницьке заволодіння такими предметами, на нашу думку, утворюватиме сукупність викрадення вилученої частини рухомого майна (ст.ст. 185, 186 КК) та пошкодження нерухомого майна (ст. ст. 194, 196 КК).

Отже, нерухомість не є предметом грабежу та крадіжки тому, що саме по собі захоплення нерухомості (наприклад, квартири, землі) не свідчить про її вилучення у потерпілого. Як вказував І.Я. Фойницький, тільки рухома річ може бути вилучена і пересунена з місця на місце, тобто викрадена [14, с. 166].

Слід зазначити, що в багатьох кримінальних кодексах інших країн прямо вказується на можливість крадіжки, грабежу та розбою тільки рухомого майна. Так, у КК ФРН на законодавчому рівні закріплено, що предметом крадіжки (§ 242) та розбою (§ 249) є чужа рухома річ [15, с. 139, 142]. У КК Швейцарії предметом крадіжки (ст. 139) та розбою (140) може бути чужа рухома річ [16, с. 170-172]. Згідно зі ст.ст. 235, 237, 238, 239 та ст. 240 КК Іспанії предметом крадіжки може бути тільки рухома річ [17, с. 76]. КК Республіки Польща у ст. 278 глави XXXV «Злочини проти майна» встановлює відповідальність за крадіжку чужої рухомої речі [18, с. 186]. КК Аргентини в ст. 162 глави I «Крадіжка» і в ст. 164 глави II «Пограбування» розділу VI «Зло-

чини проти власності» предметом вказаних злочинів називає рухому річ [19, с. 135, 137]. КК Республіки Сан-Марино предметом крадіжки (ст. 194) і грабежу (ст. 195) також зазначає рухому річ [20, с. 141-142]. КК Латвії зазначає, що предметом крадіжки (ст. 175) та розбою (ст. 176) є чуже рухоме майно [21, с. 182-184]. КК Грузії також називає предметом крадіжки (ст. 174), грабежу (ст. 178) та розбою (ст. 179) чужу рухому річ [22, с. 213-216].

Підсумовуючи викладене, до майна як предмета грабежу (ст. 186 КК) слід відносити чуже рухоме майно: речі, у тому числі гроші та тварин (за винятком цінних паперів).

Висновок. Родовим об'єктом злочинів проти власності є сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном. Безпосереднім об'єктом грабежу слід вважати сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном; предметом грабежу (ст. 186 КК) є чуже рухоме майно.

Бібліографічні посилання

1. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. – К., 2001.
2. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления: методологические аспекты. – М., 2001.
3. Смелянов В.П. Визначення об'єкта злочину в кримінально-правовій науці: дискусійні питання // Вісник Запоріж. юрид. ін-ту ДДУВС. – 2009. – № 2. – С. 125-135.
4. Гавриш С.Б. Теоретические предпосылки исследования объекта преступлений // Право и политика. – 2000. – № 11. – С. 4-15.
5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.–Х., 2002.
6. Смелянов В.П. Терроризм как явление и как состав преступления. – Х., 1999.
7. Смелянов В.П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке // Право і безпека. – 2002. – № 4. – С. 7-11.
8. Цивільний кодекс України // ВВР. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
9. Цивільний кодекс України: Наук.-практ. комент. / За ред. А.С. Довгерта ін. – К., 2004.
10. Панов Н.И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием. – Харьков, 1977.
11. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і доп. – Х., 2010.
12. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 06.11.2009 р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0010700-09&r=1301395975052613>
13. Кундеус В.Г. Рухоме та нерухоме майно як предмет злочинів проти власності // Вісник Національного ун-ту внутр. справ. – 2005. – Вип. 30. – С. 38-42.
14. Фойницкий И.Я. Курс уголовного права. Часть Особенная. Посягательства личные и имущественные. – 4-е изд. – СПб., 1901.
15. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. – М., 2000. -
16. Уголовный кодекс Швейцарии / Науч. ред., предисл. и пер. с нем. А.В. Серебrenниковой. – СПб., 2001.
17. Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисл. Н.Ф. Кузнецовой и Ф.М. Решетникова. – М., 1998.
18. Уголовный кодекс республики Польша / Науч. ред. А.И. Лукашов, Н.Ф. Куз-

нецова; Пер. с польск. Д.А. Бариллович. – СПб., 2001.

19. Уголовный кодекс Аргентины / Вступ. статья Ю.А. Голика. – СПб., 2003.

20. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / Науч. ред., вступ. статья С.В. Максимова; Пер. с итал. В.Г. Максимова. – СПб., 2002.

21. Уголовный кодекс Латвийской Республики / Науч. ред. и вступ. статья А.И. Лукашова и Э.А. Саркисовой; Пер. с лат. А.И. Лукашова. – СПб., 2001.

22. Уголовный Кодекс Грузии / Науч. ред. З.К. Бигвава; Пер. с грузинск. И. Мери-джанашвили. – СПб., 2002.

Надійшла до редакції 22.09.2011

О.І. Соболю

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.232

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ТА ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Зроблено аналіз класифікації злочинів, проведеної в ст. 12 КК України, крізь призму питань формування категорії кримінального проступку, а також досліджено наслідки та проблеми поділу злочинів на класифікаційні категорії при введенні до законодавства поняття кримінального проступку.

Ключові слова: кримінальний проступок, класифікація злочинів, ступінь тяжкості злочинів, значення класифікації злочинів.

Анализируется классификация преступлений, проведенная в ст. 12 УК Украины, на фоне вопросов формирования категории уголовного проступка, а также исследуются последствия и проблемы деления преступлений на классификационные категории при введении в законодательство понятия уголовного проступка.

Ключевые слова: уголовный проступок, классификация преступлений, степень тяжести преступления, значение классификации преступлений.

The analysis of value of classification of crimes for an establishment and criminal liability realization is made, and also consequences of legislative classification of crimes for other branches of the right are investigated.

Keywords: classification of crimes, crime severity level, value of classification of crimes.

Постановка проблеми. Відповідно до КК України залежно від ступеня тяжкості розрізняємо злочини чотирьох груп: злочини невеликої тяжкості, злочини середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини. Зумовлена практичною необхідністю законодавча класифікація злочинів як один із головних гарантів принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності мала вирішити більшість проблем не-